

Środa-Murawska, S., 2014, „*Trzeci sektor*” w kreowaniu funkcji kulturalnych miast, [w:] (red.)
Rossa, J, Marcinkowski, T., *Rozwój na peryferiach*, PWSZ, Gorzów Wielkopolski, s. 217-228

Stefania Środa-Murawska¹

„Trzeci sektor” w kreowaniu funkcji kulturalnych miast

¹ Katedra Studiów Miejskich i Rozwoju Regionalnego, Wydział Nauk o Ziemi, Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, e-mail: steffi@umk.pl.

Streszczenie: Celem niniejszej pracy jest omówienie rozwoju i znaczenia organizacji pozarządowych prowadzących działalność w zakresie kultury, sztuki, ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego w kształtowaniu funkcji kulturalnych miast. Przy czym rozwój i znaczenie tychże organizacji dla sektora kultury w miastach rozpatrywano w kontekście położenia geograficznego miast w układzie centrum – peryferia. Badanie, przeprowadzone na przykładzie miast województwa kujawsko – pomorskiego, oparto na danych zaczerpniętych z bazy fundacji oraz stowarzyszeń publikowanej przez Stowarzyszenie Klon/Jawor. Zestawiono informacje na temat organizacji pozarządowych, które prowadzą działalność w zakresie kultury, sztuki, ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego na terenie 52 miast województwa kujawsko - pomorskiego. Wykazano, że rozwój organizacji pozarządowych prowadzących działalność w zakresie sztuki, kultury i ochrony dóbr kultury oraz dziedzictwa narodowego na terenie miast kujawsko – pomorskiego przebiega niezależnie od położenia miasta względem centrum województwa.

Słowa kluczowe: trzeci sektor, kultura, miasta, kujawsko-pomorskie.

Wprowadzenie

Każde miasto, bez względu na swoją wielkość pełni różnorodne funkcje², których rodzaj i stopień wykształcenia warunkowany jest szeregiem czynników zależnych od położenia geograficznego, od geograficznego podziału pracy, genezy miasta, itp.³ Niewątpliwie jedną z kluczowych funkcji, zwłaszcza dla zrównoważonego rozwoju miasta stanowi funkcja kulturalna. W sektorze kultury wiele samorządów miejskich coraz częściej upatruje szansy na poprawę sytuacji gospodarczej i ożywienie miasta. Świadczą o tym m.in. strategie rozwoju miast w Polsce, w których podkreśla się znaczenie kultury dla rozwoju całego miasta. Suma wszelkiego rodzaju wydarzeń kulturalnych odbywających się w przestrzeni, tak rzeczywistej, jak i wirtualnej miasta, obiektów świadczenia usług kulturalnych, wszystkich organizacji prowadzących działalność w zakresie kultury przyczynia się do kształtowania funkcji kulturalnej miasta. Funkcji, którą należy rozpatrywać poprzez pryzmat po pierwsze zaspokajania potrzeb kulturalnych mieszkańców miasta, po drugie świadczenia usług w wymiarze lokalnym, regionalnym, krajowym i międzynarodowym. Ponadto charakter usług kulturalnych, ich poziom i jakość oraz zasięg oddziaływania bezpośrednio wpływają na rangę danego ośrodka miejskiego na mapie kulturalnej.

„Miasto, a ściślej jego mieszkańcy, będący częścią społeczeństwa, wywierają z reguły znacznie większy wpływ na życie społeczno - gospodarcze danego kraju, aniżeli wynika to tylko z potencjału związanego z liczbą ludności, ponieważ w mieście ogniskują się charakterystyczne cechy danej społeczności i regionu”⁴. Należy

² m.in. administracyjno-polityczne, produkcyjno-przemysłowe, handlowe, usługowe

³ D. Szymańska, *Geografia osadnictwa*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2013, s. 234.

⁴ *Ibid*, s. 169.

podkreślić, że miasto od zawsze stanowiło i nadal stanowi centrum życia kulturalnego nie tylko w odniesieniu do otaczającego go regionu. Obserwowany wzrost zainteresowania znaczeniem usług kulturalnych w rozwoju współczesnych miast datować należy na lata 80. XX wieku, kiedy to w krajach Europy Zachodniej i Ameryki Północnej sektor kultury postrzegany był, jako swego rodzaju remedium na problemy miast przemysłowych^{5 6}. W wielu pracach podkreśla się, że sektor kultury może kształtować rozwój społeczno-gospodarczy miast poprzez m.in.:

- generowanie nowych miejsc pracy⁷,
- jako istotny element rewitalizacji miejskich terenów przemysłowych⁸,
- jako czynnik przyciągający wysoko wykwalifikowanych pracowników^{9, 10},
- jako czynnik współtworzący specyficzne *creative milieu*.

Sposób postrzegania kultury poprzez pryzmat ekonomii pozwala podzielić usługi kulturalne na usługi świadczone w obrębie:

- sektora publicznego,
- sektora prywatnego,
- sektora *non profit*.

Wydaje się, że o ile usługi kulturalne świadczone w dwóch pierwszych sektorach są wyraźnie rozpoznawalne w przestrzeni kulturalnej współczesnych, polskich miast, o tyle usługi kulturalne świadczone w obrębie sektora *non profit* wciąż pozostają nieco na uboczu. W tym miejscu należy podkreślić, że trudno precyzyjnie zdefiniować „trzeci sektor”¹¹ a ze względu m.in. na niedojrzałość koncepcji¹² opisujących cały sektor pozarządowy, w Polsce dla określenia organizacji niebędących

⁵ F. Bianchini, *Remaking European cities: the role of cultural policies*, [w:] F. Bianchini, M. Parkinson, *Cultural policy and urban regeneration. The West European experience*, Manchester University Press, Manchester 1993.

⁶ T. Strykiewicz, *Krajobraz antropogeniczny, przestrzeń kreatywna a turystyka*, Prace Komisji Krajobrazu Kulturowego, Komisja Krajobrazu Kulturowego PTG, Sosnowiec, 2010, Nr 14.

⁷ A. J. Scott, *Cultural-products industries and urban economic development prospects for growth and market contestation in global context*, *Urban Affairs Review*, 2004, Nr 39.

⁸ E. E. Gdaniec, *Cultural industries, information technology and the regeneration of post-industrial urban landscapes. Poblenou in Barcelona - a virtual city?*, *GeoJournal*, 2000, Nr 50.

⁹ R. Florida, *Narodziny klasy kreatywnej*, Narodowe Centrum Kultury, Warszawa 2010.

¹⁰ A. J. Scott, *Cultural-products...*

¹¹ W. Dąbrowski, *Investigating non-governmental organizations cooperating across the European Union external border. Examples from Polish-Russian (Kaliningrad oblast) and Polish-Ukrainian border regions*. *Bulletin of Geography. Socio-economic Series*, 2008, Nr. 10.

¹² M. Halamska, *Wiejskie organizacje pozarządowe. Wprowadzenie*. [w:] M. Halamska, *Wiejskie organizacje pozarządowe.*, Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa Polskiej Akademii Nauk, Warszawa 2008.

jednostkami sektora finansów publicznych oraz nieprowadzących działalności w celu uzyskania zysku¹³ używa się zamiennie wielu nazw, a mianowicie:

- organizacje *non-profit*,
- organizacje „trzeciego sektora”,
- organizacje pozarządowe,
- organizacje NGO od angielskiego określenia *non governmental organization*.

Przy czym należy pamiętać, że w Polsce po drugiej wojnie światowej głównym podmiotem w kreowaniu polityki społecznej było państwo i dopiero ustawa z dnia 7 kwietnia 1989 roku¹⁴ usankcjonowała prawo do zrzeszania się obywateli w stowarzyszeniach. O ponownym¹⁵ więc rozwoju organizacji pozarządowych na terenie Polski oraz o odbudowie ich struktur możemy mówić w zasadzie dopiero po roku 1989.

Celem niniejszej pracy jest omówienie rozwoju i znaczenia organizacji pozarządowych prowadzących działalność w zakresie kultury, sztuki, ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego w kształtowaniu funkcji kulturalnych miast. Przy czym rozwój i znaczenie tychże organizacji dla sektora kultury w miastach rozpatrywano w kontekście położenia geograficznego miast w układzie centrum – peryferia. Badanie przeprowadzono na przykładzie miast województwa kujawsko – pomorskiego.

Metody badań

Przyjęto, że powstające niezależne inicjatywy kulturalne wzmacniają znaczenie usług kulturalnych miast, nie tylko w odniesieniu do najbliższego otoczenia. Stopień wykształcenia funkcji kulturalnej w aspekcie organizacji pozarządowych w danym mieście określono przy zastosowaniu kryterium wyposażenia ilościowego w instytucje kultury działające w obrębie sektora *non-profit* w przeliczeniu na liczbę mieszkańców. Przyjęty wskaźnik określa jednocześnie stopień ich dostępności. Przy czym pojęcie dostępności w literaturze geograficznej i ekonomicznej: „odnosi się zwykle do koncepcji bliskości, łatwości przestrzennej interakcji lub potencjalnych kontaktów z

¹³ Dziennik Ustaw 2003, Nr 96, poz. 874 *Przepisy wprowadzające ustawę o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie*.

¹⁴ Dziennik Ustaw 1989, Nr 20, poz. 104 *Prawo o stowarzyszeniach*.

¹⁵ Należy pamiętać, że instytucje dobroczynny w Polsce posiadają wielowiekową tradycję.

funkcjami”¹⁶. W związku z tym dostępność rozpatrywana może być w aspekcie tak przestrzennym, ekonomicznym, jak i społecznym. Ze względu na cel badania przyjęto dostępność społeczną i wyrażono ją przy pomocy wskaźnika nasycenia usługami¹⁷. W przypadku organizacji „trzeciego sektora” prowadzących działalność w sektorze kultury należy podkreślić, że część z nich nie posiada materialnej, konkretnej siedziby w przestrzeni miasta. Odniesienie, więc liczby działających organizacji do wielkości miasta, wyrażonej liczbą mieszkańców wskazuje raczej na istniejący potencjał rozpatrywanych organizacji do kształtowania funkcji kulturalnych danego ośrodka miejskiego. Należy o tym pamiętać, szczególnie, przy dokonywaniu porównań organizacji *non-profit* z instytucjami pierwszego sektora (publicznego) odpowiedzialnymi za kształtowanie funkcji kulturalnych. Przyjmując, bowiem, że najważniejszą rolę w zakresie kultury i ochrony dziedzictwa kulturowego pełnią: muzea, teatry, instytucje muzyczne, galerie i salony sztuki, kina oraz biblioteki, domy i ośrodki kultury, kluby oraz świetlice pamiętać trzeba, że posiadają one określone miejsce w fizycznej przestrzeni miasta.

Badanie oparto na danych zaczerpniętych z bazy fundacji oraz stowarzyszeń publikowanej przez Stowarzyszenie Klon/Jawor. Jest to największa, ogólnodostępna baza zawierająca informacje o wszystkich polskich fundacjach i stowarzyszeniach, a także jednostkach administracji samorządowej oraz placówkach użyteczności publicznej prowadzonych przez fundacje i stowarzyszenia oraz przez samorządy¹⁸.

Z bazy wyodrębniono informacje na temat działających (aktywnych) organizacji pozarządowych, które prowadzą działalność w zakresie kultury, sztuki, ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego a posiadają swoją siedzibę na terenie jednego z 52 miast województwa kujawsko - pomorskiego.

W niniejszym opracowaniu przyjęto, że organizacje pozarządowe prowadzące działalność w zakresie kultury, sztuki, ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego wzmacniają funkcje kulturalne miast; a poprzez swoją działalność przyczyniają się do podnoszenia jakości życia mieszkańców i do rozwoju społeczno-gospodarczego danego miasta. Założono również, że czas powstania rozpatrywanych organizacji pozarządowych oraz poziom wskaźnika nasycenia usługami świadczonymi przez

¹⁶ Z. Taylor, *Przestrzenna dostępność miejsc zatrudnienia, kształcenia i usług a codzienna ruchliwość ludności wiejskiej*, IGiPZ PAN, „Prace Geograficzne”, Wrocław, 1999, Nr 171.

¹⁷ E. Jakubowicz, *Podstawy metodologiczne geografii usług*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 1993.

¹⁸ <http://bazy.ngo.pl>

organizacje trzeciego sektora z zakresu kultury będzie niezależny od położenia danego ośrodka miejskiego względem stolicy województwa¹⁹. Centrum województwa może być postrzegane, jako źródło innowacji dla otaczającego regionu. Wydaje się jednak, że o ile impulsy do powstawania nowych organizacji pozarządowych powinny pochodzić z największych ośrodków miejskich, o tyle specyfika NGO, związana z indywidualnym predyspozycjami i kreatywnością założycieli poszczególnych organizacji pozarządowych może niwelować oddziaływanie ośrodka centralnego.

W badaniu uwzględniono wszystkie 494 organizacje, które w bazie danych www.bazyngo.pl w swoim profilu działalności zaznaczyły działalność w zakresie kultury, sztuki i ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego. Przy czym część z tych organizacji (np. fundacje wspomagające rozwój lokalny, stowarzyszenia działające na rzecz osób niepełnosprawnych, ubogich) nie prowadzi działalności związanej bezpośrednio z kulturą i sztuką, jednakże prowadzone działania po części obejmują szeroko rozumianą edukację kulturalną i w pewnym stopniu przyczyniają się również do rozwoju kultury.

Badanie ma charakter przede wszystkim ilościowy, a tylko częściowo jakościowy. Wyznaczenie jednak wymiernego udziału NGO w kreowaniu funkcji kulturalnych jest zadaniem niezwykle trudnym. Niemniej powyższe badanie pośrednio wskazuje na znaczenie sektora NGO w kreowaniu funkcji kulturalnych miast.

Rozwój organizacji pozarządowych prowadzących działalność w zakresie sztuki, kultury i ochrony dóbr kultury oraz dziedzictwa narodowego na terenie miast województwa kujawsko – pomorskiego

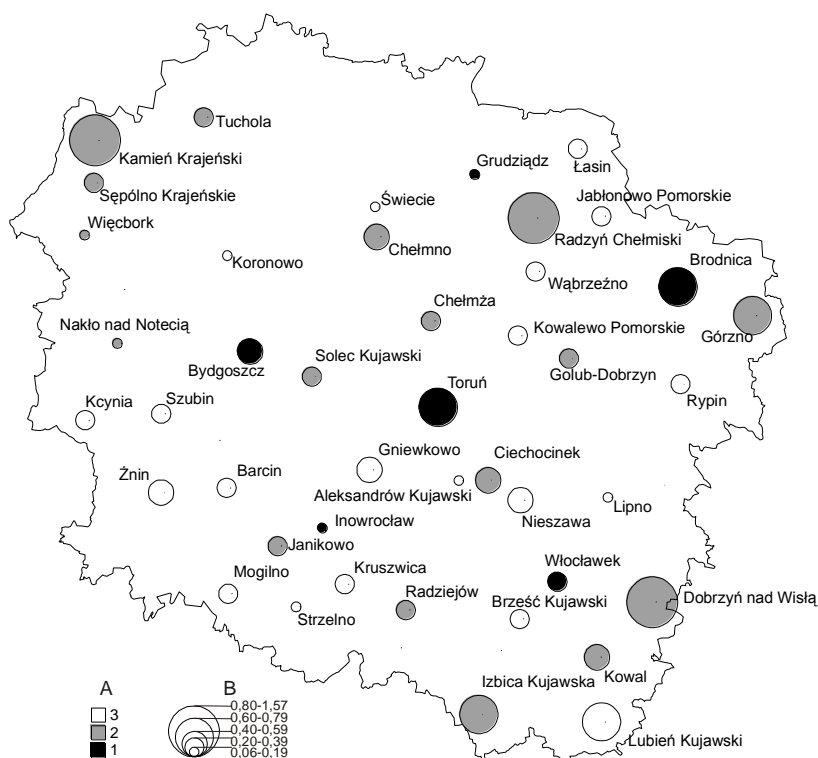
Na terenie Polski w roku 2012, według danych Stowarzyszenia Klon/Jawor funkcjonowało ok. 75 tys. organizacji pozarządowych, z czego 17 % deklarowało kulturę i sztukę, jako główne pole prowadzonej aktywności. Oprócz tego 16 % spośród pozostałych organizacji non-profit wskazało również na kulturę i sztukę jako dodatkową działalność²⁰. Wynika z tego, że w Polsce do rozwoju kultury przyczynia się

¹⁹ W przypadku województwa kujawsko – pomorskiego jest to obszar obejmujący swym zasięgiem dwie stolice, a mianowicie Bydgoszcz i Toruń.

²⁰ P. Adamiak, Z. Dworakowska, J. Herbst, J. Przewłocka, *Współpraca w obszarze kultury - samorządy, publiczne instytucje kultury, organizacje pozarządowe*, Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Stowarzyszenie Klon/Jawor, Kraków, 2013, <http://www.ngo.pl/files/wiadomosci.ngo.pl/public/civicpedia/kultura.pdf>, DoA: 01 wrzesień 2013.

około 20 000 organizacji „trzeciego sektora”, co stanowi nieco ponad jedną czwartą ich ogółu.

Na terenie województwa kujawsko-pomorskiego zlokalizowane były łącznie 620 organizacji pozarządowe deklarujące działalność w zakresie kultury, sztuki, ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego jako główne lub dodatkowe pole działalności, z czego 494, co stanowi prawie 80 % ich ogółu, zlokalizowane było na terenie miast (por. ryc. 1).

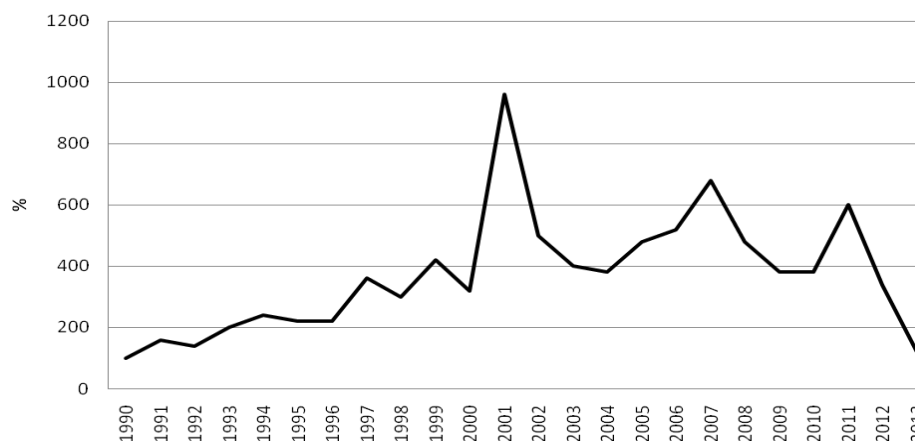

Ryc. 1 Organizacje pozarządowe prowadzące działalność w zakresie sztuki, kultury i ochrony dóbr kultury oraz dziedzictwa narodowego w miastach województwa kujawsko – pomorskiego.

Objaśnienia: A- czas powstania pierwszej organizacji pozarządowej prowadzącej działalność w zakresie kultury na terenie danego miasta: 1 – przed 1990 r., 2- w latach 1990-1999; 3 – po roku 2000, B – liczba organizacji pozarządowych prowadzących działalność w zakresie sztuki, kultury i ochrony dóbr kultury oraz dziedzictwa narodowego na 1000 mieszkańców w danym mieście.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych bazyngo.pl i GUS.

Rozpatrując rozwój organizacji pozarządowych działających w sektorze kultury na terenie miast województwa kujawsko – pomorskiego zauważamy, że spośród 494 organizacji zarejestrowanych w bazie ngo.pl w roku 2013, jedynie 23 podają jako rok powstania rok 1990 lub wcześniejszy. Dopiero po roku 1990 obserwowano wzrost liczby nowych organizacji (por. ryc. 2).

Ryc. 2. Dynamika powstawania nowych organizacji pozarządowych prowadzących działalność w zakresie sztuki, kultury i ochrony dóbr kultury oraz dziedzictwa narodowego w miastach województwa kujawsko – pomorskiego w latach 1990-2013.

Objaśnienia: rok 1990 = 100 %.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych bazyngo.pl i GUS.

Przy czym w początkowym okresie (1990 - 1999) na terenie miast województwa kujawsko – pomorskiego przybywało średnio 12,5 organizacji pozarządowych prowadzących działalność w sektorze kultury na rok, a w latach 2000-2013 były to średnio już 24,7/rok.

Należy również zwrócić uwagę, że przed rokiem 1990 jedynie w pięciu największych miastach województwa kujawsko – pomorskiego²¹ oraz w Brodnicy odnotowano łącznie 18 organizacji pozarządowych prowadzących działalność w zakresie kultury, sztuki i ochrony dziedzictwa narodowego (por. ryc. 1). Działalność zawiązanych wówczas organizacji skoncentrowana była wokół instytucji państwowych z zakresu sektora kultury lub też związana była z podtrzymywaniem lokalnych tradycji, np. w 1964 roku powstało Towarzystwo Przyjaciół Muzeum Etnograficznego im. Marii Znamierowskiej – Prüfferowej przy Muzeum Etnograficznym w Toruniu; w 1965 roku na terenie Brodnicy formalnie powołano Towarzystwa Miłośników Ziemi Michałowskiej²².

Natomiast po ponad 20 latach²³ organizacje pozarządowe wspierające rozwój kultury zarejestrowane były już na terenie 44 miast, które stanowią prawie 85 % z 52 miast zlokalizowanych w województwie kujawsko - pomorskim. Jedynie w ośmiu

²¹ Bydgoszcz, Toruń, Włocławek, Grudziądz, Inowrocław

²² <http://www.tzm.com.pl/>

²³ Rok 2013

miastach²⁴ nie odnotowano żadnej organizacji non-profit prowadzącej działalność w zakresie kultury, sztuki, ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego. Na terenie pozostałych 44 miast znajdowała się przynajmniej jedna²⁵, a maksymalnie 153²⁶ tego typu organizacje, a średnia liczba badanych organizacji w przeliczeniu na 1000 mieszkańców wynosiła 0,35.

Rozpatrując przestrzenne położenie miast, w których powstawały pierwsze po roku 1990 organizacje pozarządowe prowadzące działalność w zakresie kultury zauważamy, że część z nich zlokalizowana jest w centralnej części województwa i tworzą one swoisty trójkąt, którego wierzchołki stanowią miasta: Kamień Krajeński, Radzyń Chełmiński i Janikowo. W tak wyznaczonej przestrzeni kujawsko – pomorskiego zlokalizowanych jest 14, a więc nieco ponad 60 % z ogółu 23 miast, w których do 1999 roku powstały pierwsze analizowane organizacje pozarządowe.

Z kolei prawie 8 miast, tj. 40 % spośród 21 miast, w których organizacje pozarządowe prowadzące działalność w zakresie kultury powstały po roku 2000 zlokalizowana jest w południowo – zachodniej części województwa (por. ryc. 1).

Stopień dostępności organizacji pozarządowych prowadzących w działalność w zakresie sztuki, kultury i ochrony dóbr kultury oraz dziedzictwa narodowego na terenie miast województwa kujawsko – pomorskiego

Kolejnym etapem badania miast województwa kujawsko – pomorskiego w kontekście organizacji pozarządowych prowadzących działalność w zakresie kultury było porównanie dostępności świadczonych usług i wielkości miasta wyrażonej liczbą jego mieszkańców. Ustalono, że dla miast liczących poniżej 5 000 mieszkańców średnia liczba organizacji pozarządowych prowadzących działalność w zakresie kultury, sztuki i ochrony dziedzictwa narodowego w przeliczeniu na 1000 mieszkańców była najwyższa i wynosiła 0,625. W kolejnej grupie miast liczących od 5 000 do 9 999 mieszkańców oraz w grupie miast liczących od 15 000 do 19 999 mieszkańców wskaźnik ten był niższy i wyniósł 0,258. Dla miast liczących od 10 000 do 14 999 mieszkańców wskaźnik wyniósł 0,312, a dla grupy miast liczących od 20 000 do 99 999 mieszkańców średnia wartość wyniosła 0,363. Natomiast dla miast największych (liczących powyżej

²⁴ Chodecz, Janowiec Wielkopolski, Lubraniec, Łabiszyn, Mrocza, Piotrków Trybunalski, Skepe, Pakość

²⁵ Lipno, Nowe, Więcbork, Strzelno, Kcynia, Brześć Kujawski, Kowalewo Pomorskie, Jabłonowo Pomorskie, Łasin, Nieszawa, Górzno, Lubień Kujawski.

²⁶ Toruń

100 000 mieszkańców) obliczona średnia liczba badanych organizacji w przeliczeniu na 1000 mieszkańców to 0,487. Przy czym należy zwrócić uwagę, że o ile w największym mieście, tj. w Bydgoszczy, w roku 2013 na 1000 mieszkańców przypadało 0,42 badanych organizacji, o tyle w Toruniu było to 0,75 (por. ryc. 1).

Biorąc natomiast pod uwagę geograficzne położenie miast cechujących się najwyższymi wartościami badanego wskaźnika zauważyć należy, że zlokalizowane są one wzdłuż wschodniej granicy województwa kujawsko-pomorskiego oraz w centrum województwa: Chełmno – Toruń – Ciechocinek - Nieszawa. Przy czym najwyższą liczbę organizacji pozarządowych prowadzących działalność w zakresie kultury, sztuki i ochrony dziedzictwa narodowego w przeliczeniu na 1000 mieszkańców odnotowano w liczącym w roku 2013 niecałe 2 000 mieszkańców Radzynie Chełmińskim. W tym jednym z najmniejszych miast województwa kujawsko – pomorskiego położonym na terenie pojezierza chełmińskiego swoje siedziby mają trzy organizacje pozarządowe, które swoją działalnością przyczyniają się do rozwoju kultury. Jedna z nich związana jest z obecnością na terenie miasta ruin zamku krzyżackiego.

Z kolei najniższe wartości dotyczące liczby organizacji pozarządowych prowadzących działalność w zakresie kultury w odniesieniu do liczby mieszkańców cechują miasta zlokalizowane w zachodniej części rozpatrywanego województwa oraz na północy: Koronowo- Świecie- Grudziądz.

Wraz ze wzrostem liczby mieszkańców miast zwiększeniu ulega liczba zarejestrowanych organizacji pozarządowych działających w sektorze kultury, a obliczony współczynnik korelacji dla miast województwa kujawsko – pomorskiego wyniósł 0,934. W odniesieniu zaś do badanego wskaźnika liczby organizacji pozarządowych prowadzących działalność w sektorze kultury na 1000 mieszkańców oraz wielkości miasta nie odnotowujemy żadnego istotnego związku ($q = 0,005$).

Przyjmując średnią wartość dostępności świadczonych usług (0,4) oraz czas powstania pierwszej organizacji pozarządowej (przed i po 2000 roku) miasta województwa kujawsko – pomorskiego podzielić można na cztery grupy (por. tab.1).

Tab. 1 Miasta województwa kujawsko-pomorskiego a rozwój organizacji pozarządowych prowadzących działalność w zakresie sztuki, kultury i ochrony dóbr kultury oraz dziedzictwa narodowego

	1989	1990-2000	2000-2011
<0,2	Inowrocław,		Lipno, Świecie, Aleksandrów Kujawski,
	Grudziądz	Nakło nad Notecią, Więcbork	Nowe, Strzelno, Koronowo
0,2-0,4	Włocławek	Janikowo, Chełmża, Golub -	Kcynia, Brześć Kujawski, Wąbrzeźno,

		Dobrzyń, Solec Kujawski, Sepólno Krajeńskie, Radziejów, Tuchola	Kruszwica, Kowalewo Pomorskie, Mogilno, Barcin, Jabłonowo Pomorskie, Łasin, Szubin, Rypin,
0,4-0,6	Bydgoszcz	Chełmno, Ciechocinek, Kowal	Gniewkowo, Żnin, Nieszawa
0,6-0,8	Brodnica, Toruń	Górzno, Izbica Kujawska	Lubień Kujawski
>0,8		Dobrzyń nad Wisłą, Kamień Krajeński, Radzyń Chełmiński	

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych bazyngo.pl i GUS.

Pierwszą grupę tworzą miasta, w których rozpatrywane organizacje pozarządowe powstawały przed rokiem 2000, jednakże liczba tych organizacji przypadająca na liczbę mieszkańców jest bardzo niska, podobnie jak w drugiej grupie, w której jednak pierwsze organizacje pozarządowe prowadzące działalność w zakresie kultury powstały dopiero po roku 2000. W trzeciej i czwartej grupie znalazły się miasta, w których liczba organizacji pozarządowych prowadzących działalność na 1000 mieszkańców jest stosunkowo wysoka, przy czym w trzeciej grupie pierwsze organizacje powstawały przed rokiem 2000, a w czwartej po roku 2000.

Powyższy podział wyraźnie wskazuje na specyficzny podział miast województwa kujawsko – pomorskiego. Z jednej strony miasta o dłuższej tradycji i wysokiej dostępności usług kulturalnych oferowanych przez organizacje pozarządowe dominują w północno – wschodniej, południowo – zachodniej i centralnej części województwa. Z drugiej natomiast, miasta, w których pierwsze badane organizacje powstawały przed rokiem 2000, ale dostępność usług kulturalnych jest zdecydowanie niska dominują w zachodniej części województwa.

Podsumowanie

Reasumując należy podkreślić, że od roku 1990 na terenie miast województwa kujawsko– pomorskiego następuje stały wzrost liczby organizacji pozarządowych prowadzących działalność w zakresie kultury, sztuki, ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego. Przy czym należy zwrócić uwagę, że wyższa dynamika rozwoju cechowała lata 2000-2013 w porównaniu do poprzedniego okresu, tj. lat 1990-1999. Znaczny wpływ na wyższą po 2000 roku dynamikę powstawania organizacji pozarządowych prowadzących działalność w sektorze kultury miało z jednej strony przyjęcie ustawy o działalności pożytku publicznego w 2003 roku, z drugiej natomiast przystąpienie Polski do Unii Europejskiej, a co się z tym wiąże powstanie możliwości

korzystania ze środków unijnych przeznaczonych dla organizacji pozarządowych. Rozwój istniejących i wzrost liczby nowopowstających organizacji pozarządowych jest niezwykle ważny, ponieważ analizowane organizacje pozarządowe swoją działalnością wzmacniają funkcje kulturalne miast województwa kujawsko– pomorskiego.

Ponadto możliwość uczestniczenia w wydarzeniach kulturalnych, wystawach, koncertach, kursach, itp. organizowanych przez analizowane organizacje pozarządowe rozszerza wachlarz usług kulturalnych oferowanych przez instytucje publiczne. Co się z tym wiąże, przyczynia się do poprawy jakości życia mieszkańców i jakości kapitału społecznego danego miasta i w efekcie do jego lepszego rozwoju społeczno-gospodarczego.

Wykazano również, że położenie geograficzne miasta w układzie centrum – peryferia nie znajduje bezpośredniego odzwierciedlenia w czasie powstawania nowych organizacji pozarządowych prowadzących działalność w zakresie kultury. Rozwój liczby organizacji pozarządowych prowadzących działalność w zakresie kultury wiązać należy raczej z wielkością miasta, a w przypadku mniejszych miejscowości z lokalizacją specyficznego obiektu bądź zespołu obiektów historyczno-kulturowych lub przyrodniczo cennych na terenie lub w pobliżu miasta. Obecność tego typu obiektów stanowić może impuls do rozwoju organizacji pozarządowych prowadzących działalność w zakresie kultury. Potwierdza to także analiza wskaźnika nasycenia usługami świadczonymi przez organizacje trzeciego sektora z zakresu kultury, bowiem wyższe wartości badanego wskaźnika cechują miasta zlokalizowane na terenie lub w pobliżu np. parków krajobrazowych.

Reasumując, rozwój organizacji pozarządowych prowadzących działalność w zakresie sztuki, kultury i ochrony dóbr kultury oraz dziedzictwa narodowego na terenie miast kujawsko– pomorskiego przebiega niezależnie od położenia miasta względem centrum województwa.

Literatura:

P. Adamiak, Z. Dworakowska, J. Herbst, J. Przewłocka, *Współpraca w obszarze kultury - samorządy, publiczne instytucje kultury, organizacje pozarządowe*, Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Stowarzyszenie Klon/Jawor, Kraków, 2013, <http://www.ngo.pl/files/wiadomosci.ngo.pl/public/civicpedia/kultura.pdf>, DoA: 01 wrzesień 2013.

- F. Bianchini, *Remaking European cities: the role of cultural policies*, [w:] F. Bianchini, M. Parkinson, *Cultural policy and urban regeneration. The West European experience*, Manchester University Press, Manchester 1993.
- Dziennik Ustaw 2003, Nr 96, poz. 874 *Przepisy wprowadzające ustawę o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie*
- Dziennik Ustaw 1989, Nr 20, poz. 104 *Prawo o stowarzyszeniach*
- R. Florida, *Narodziny klasy kreatywnej*, Narodowe Centrum Kultury, Warszawa 2010.
- E. Gdaniec, *Cultural industries, information technology and the regeneration of post-industrial urban landscapes. Poblenou in Barcelona - a virtual city?*, *GeoJournal*, 2000, Nr 50.
- M. Halamska, *Wiejskie organizacje pozarządowe. Wprowadzenie*. [w:] M. Halamska, *Wiejskie organizacje pozarządowe.*, Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa Polskiej Akademii Nauk, Warszawa 2008.
- E. Jakubowicz, *Podstawy metodologiczne geografii usług*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 1993.
- A. J. Scott, *Cultural-products industries and urban economic development prospects for growth and market contestation in global context*, *Urban Affairs Review*, 2004, Nr 39.
- T. Strykiewicz, *Krajobraz antropogeniczny, przestrzenie kreatywne a turystyka*, Prace Komisji Krajobrazu Kulturowego, Komisja Krajobrazu Kulturowego PTG, Sosnowiec, 2010, Nr 14.
- D. Szymańska, *Geografia osadnictwa*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2013.
- S. Środa-Murawska, *Usługi kulturalne w małych miastach*, *Wiadomości Statystyczne*, GUS, Warszawa, 2013, Nr 11/2013.
- W. Dąbrowski, *Investigating non-governmental organizations cooperating across the European Union external border. Examples from Polish-Russian (Kaliningrad oblast) and Polish-Ukrainian border regions*. *Bulletin of Geography. Socio-economic Series*, 2008, Nr. 10. DOI:10.2478/v10089-008-0009-3
- Z. Taylor, *Przestrzenna dostępność miejsc zatrudnienia, kształcenia i usług a codzienna ruchliwość ludności wiejskiej*, IGiPZ PAN, „Prace Geograficzne”, Wrocław, 1999, Nr 171.
- <http://www.tnzm.com.pl/>

Summary

The article presents non-governmental organisations active in the field of culture, arts and the protection of cultural and national heritage in the context of their development and importance in shaping the cultural functions of towns. In the research underlying the article, 52 towns in the Kujawsko-pomorskie voivodeship were analysed using the peripheral-central location criterion. The activities of the appropriate foundations and associations are discussed based on data derived from the Stowarzyszenie Klon/Jawor's database. The article concludes that these NGOs develop in the Kujawsko-pomorskie voivodeship regardless of how far they are situated from its centre.

Key words: third sector, culture, towns, Kujawsko-pomorskie.